

بررسی نقش ژئوتوریسم در توسعه پایدار فرهنگی شهرهای ساحلی مورد مطالعه: شهرستان‌های نوشهر و چالوس

اسداله دیوسالار

استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور ساری
تاریخ دریافت: ۹۲/۳/۶ ؛ تاریخ پذیرش: ۹۲/۱۲/۶

چکیده

در سال‌های اخیر ژئوتوریسم به‌عنوان واژه نو و بدیع نقش و اهمیت ویژه‌ای در توسعه صنعت گردشگری کشورها داشته است. در این میان کشور ایران علی‌رغم برخورداری از پتانسیل‌های بسیار قابل توجه تاکنون نتوانسته است، آن‌چنان‌که باید و شاید بهره‌گیری لازم را از این صنعت داشته باشد. از این‌رو در سال‌های اخیر شناخت جاذبه‌ها و توانمندی‌های ژئوتوریستی همگام با افزایش انگیزه گردشگران برای بازدید از مناظر طبیعی مورد توجه مسئولان و مدیران قرار گرفته است. با توجه به این که حضور گردشگران با فرهنگ و عقاید مختلف از سراسر کشور در سواحل دریای خزر باعث ایجاد تعاملات اجتماعی و مبادلات فرهنگی با مردم ساکن در این نواحی می‌شود، در طی سال‌های اخیر تأثیر گردشگران بر فرهنگ، آداب و رسوم، سنن، گویش و شیوه زندگی و معیشت و به‌طور خلاصه مظاهر فرهنگی و معنوی مردم این مناطق بسیار قابل توجه بوده است. از این‌رو این مقاله پتانسیل‌ها و توانمندی‌های ژئوتوریستی برای ارائه راهکارهای اساسی برای دستیابی به توسعه پایدار فرهنگی در شهرستان‌های نوشهر و چالوس را ارزیابی می‌کند. روش تحقیق مطالعه حاضر توصیفی - تحلیلی و از نوع زمینه‌یابی (اکتشافی) است و از روش‌های مطالعه کتابخانه‌ای و بررسی متون و محتوی مطالب و نیز روش‌های میدانی نظیر پرسشنامه، مصاحبه و مشاهده استفاده شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که با توجه به قابلیت‌ها و پتانسیل‌های موجود در محدوده مورد مطالعه، این شهرستان‌ها می‌توانند در راستای ملاحظات توسعه پایدار فرهنگی به‌عنوان قطب‌های ژئوتوریستی در کشور مطرح گردند.

واژه‌های کلیدی: ژئوتوریسم، توسعه پایدار فرهنگی، شهرهای ساحلی، شهرستان‌های نوشهر و چالوس

مقدمه

در دهه‌های اخیر اهمیت گردشگری در سطح بین‌المللی هم از لحاظ تعداد گردشگران و هم از لحاظ درآمد ارزی همواره و به‌طور بی‌سابقه‌ای در حال افزایش بوده است (Thomas et al., 2005). مطالعات صورت گرفته در مناطق مختلف جهان نشان می‌دهد که همزمان با این رشد سریع تأثیرات منفی توریسم در حال گسترش بوده است، بنابراین سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان هر کشوری باید برای افزایش درآمد از طریق گردشگری برنامه‌ریزی کنند و در عین حال باید توجه داشته باشند که این افزایش نباید به بهای مخاطره افتادن توسعه پایدار گردشگری صورت پذیرد (Papatheodorou, 2005; 11). با وجود آگاهی نسبت به اهمیت توسعه صنعت گردشگری و مقایسه وضعیت آن با توجه به استعدادها و پتانسیل‌های فراوان، به‌دلیل سیاست‌های اعمال شده از طریق مرکز و همچنین وجود زمینه خاکستری در اذهان برخی از مقامات کشوری ناشی از نگرانی تأثیرات سوء فرهنگی، تلاش‌های بسیار اندک در امر توسعه گردشگری صورت بگیرد. با توجه به تأثیر شگرف گردشگری در زمینه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در جوامع امروز باید با نظری بلند و نگاهی عالمانه، آگاهانه و با برنامه‌ریزی درست، برای گسترش آن تلاش کرده و آثار منفی آن را به حداقل رسانید (محلای، ۱۳۸۰: ۶). به لحاظ فرهنگی و طبیعی، ایران از جمله کشورهایی است که قابلیت‌های فراوانی برای توسعه گردشگری دارد، اما متأسفانه در کشور ما هنوز تعریف درستی از گردشگری وجود ندارد. وجود اقلیم‌های متفاوت، تسلط و حاکمیت خشکی، عامل شیب و جهات ناهمواری، همگی موجب پیدایش چشم‌اندازهای جغرافیایی منحصر به فردی شده که در صورت استفاده مطلوب ارائه امکانات و خدمات رفاهی در کنار تبلیغات مناسب می‌توان از آن‌ها برای گسترش گردشگری پایدار و برقراری توازن و تعادل اقتصادی مناطق مختلف استفاده کرد (محمدی و فیضی، ۱۳۸۷: ۲۳). محدود بودن بسیاری از منابع همچون نفت، گاز و کانی‌های معدنی دولت‌ها را به تفکر واداشته است که از منابع پایدارتری چون میراث فرهنگی و طبیعی خود بهره‌برداری نموده و با انواع برنامه‌ریزی‌ها این میراث و جذابیت‌های آن را تبدیل به منابع درآمد اقتصادی نمایند. علاوه بر این، با این روش به حفاظت از میراث فرهنگی و طبیعی خود بپردازند. پیش‌بینی‌ها نشان می‌دهد که تا سال ۲۰۲۰ گردشگر به ۱/۶ میلیارد نفر برسد. این تعداد گردشگر نشان‌دهنده ۴/۳ درصد میانگین نرخ رشد سالانه بدون وقفه بین سال‌های ۱۹۹۵ و ۲۰۲۰ است (الوانی و پیروزبخت، ۱۳۸۵: ۱۹۴) بلاشک چنین رشد پرسرعتی نیازمند اتخاذ رویکردی نو در برنامه‌ریزی‌های توسعه سرزمین به‌ویژه در عرصه جاذبه‌های گردشگری است، زیرا روش‌های سنتی و قدیمی به سبب فشار بیش از اندازه بر مکان و منابع خاص به‌ویژه مناطق ساحلی به‌تدریج کارایی و مطلوبیت خود را از

دست می‌دهند. در این خصوص به جرأت می‌توان گفت ژئوتوریسم^۱ یکی از روش‌های نو در ارائه جاذبه‌های گردشگری است که کاملاً از اصول توریسم پایدار پیروی می‌کند. این شاخه از صنعت گردشگری روشی جدید است که پس از معرفی ژئوپارک‌ها توسط یونسکو مورد توجه و مطالعه قرار گرفته است. علی‌رغم اهمیتی که به کارگیری کاربری ژئوتوریسم می‌تواند در دستیابی به اهداف آمایش سرزمین داشته باشد متأسفانه در کشور ایران با توجه به تمامی استعدادها و پتانسیل‌های متنوع طبیعی و ژئوتوریسمی تاکنون از این برتری‌ها در برنامه‌ریزی توسعه سرزمین به‌خوبی استفاده نشده است. حال آن‌که اطلاعات موجود بیانگر آن است که ایران از نظر وجود کانون‌های فرهنگی و تاریخی در زمره ده کشور اول دنیا قرار داشته و ویژگی‌های سرزمین آن نیز از تنوع، قابلیت و جذابیت فراوانی برخوردار است که از دیرباز مورد توجه جهانگردان و سیاحان داخلی و خارجی بوده است. این پژوهش نیز سعی دارد با چنین رویکردی به بررسی نقش ژئوتوریسم در توسعه پایدار فرهنگی بپردازد. در واقع در این مقاله قصد پاسخ‌گویی به این سوال اساسی را داریم که ژئوتوریسم چه نقشی را در توسعه پایدار فرهنگی در شهرستان‌های نوشهر و چالوس دارد؟

مبانی نظری

واژه "گردشگری" معادل کلمه لاتین "tourism" است که از لغات فرانسوی "tour" گرفته شده و به معنای چرخش، طی کردن و سیر کردن می‌باشد. در متون فارسی، معادل‌های گوناگونی برای واژه توریسم آمده است مانند گردشگری، جهانگردی، سیاحت، تفریح و حتی ایرانگردی (حیدری، ۱۳۸۷: ۹). مطابق فرهنگ آکسفورد^۲ واژه توریسم از دو بخش ترکیب یافته است. "تور" به معنای سفر، گشت، مسافرت، سیاحت و "ایسم" پسوندی که اشاره به مکتب یا اندیشه‌ای فلسفی، مذهبی، سیاسی، ادبی و... دارد. بنابراین توریسم یعنی مکتبی که پایه فکری آن سیاحت و گردشگری است (آکسفورد، ۱۹۸۹). ریشه یونانی این واژه توریست است که از یونان به اسپانیا، سپس به فرانسه و از آنجا به انگلیس وارد شده است. در قرن ۱۴ میلادی کلمه tour به معنای نوبت یا دوره خدمت در قرن ۱۵ به معنای حرکت دورانی و در قرن ۱۷ به معنای مسافرت کردن به اطراف به‌کار رفت و در قرن ۱۸ و ۱۹ کلمات توریسم و توریست از آن گرفته شد (کاظمی، ۱۳۸۷: ۱۵). این واژه اولین بار در سال ۱۸۷۷ در مجله‌ای انگلیسی به‌نام اسپورتینگ مارگارین (مجله ورزش) آمده در آن زمان این لغت به معنای مسافرت به‌منظور تماشای آثار تاریخی و بازدید از مناظر طبیعی برای کسب لذت به‌کار گرفت (محلای، ۱۳۸۰: ۳). گردشگری عبارت است از گذران اختیاری مدتی از اوقات فراغت خویش در مکانی غیر از محل سکونت

1- Geotourism

2- Oxford

دائمی به قصد التذاذهای گردشگری (باهر، ۱۳۷۷:۹۴). بعضی دیگر گردشگری را به عنوان اقدام به مسافرت با هدف تفریح و ارائه خدمات برای این عمل تعریف کرده‌اند. تعریف جامع‌تری به وسیله سازمان گردشگری از توریسم ارائه شده است: گردشگری یک صنعت خدماتی است که شامل تعدادی از ترکیبات مادی و غیرمادی می‌باشد. عناصر مادی شامل سیستم‌های حمل و نقل هوایی، راه‌آهن، جاده‌ای، آبی و امروزه فضایی، پذیرایی مسکن، غذا، تورها و خدمات مربوط به آن نظیر خدمات بانکی، بیمه و خدمات بهداشتی و ایمنی می‌شود. عناصر غیرمادی شامل استراحت، آرامش، فرهنگ، ماجراجویی و تجربیات جدید و متفاوت می‌باشد (WTO, 2004). به‌طور کلی می‌توان گفت گردشگری عبارت است از مجموع پدیده‌ها و روابط، متأثر از عملکرد متقابل گردشگر، سرمایه، دولت و جوامع میزبان و سازمان‌های غیردولتی در روند جذب، حمل و نقل و پذیرایی از گردشگران (Warver, 2000:3) که دارای اشکال مختلف و انواع گوناگونی است که بسته به شرایط محیطی متفاوت می‌باشد (Cater, 2000:43).

مفهوم توسعه پایدار

امروزه مقوله توسعه پایدار به عنوان یک موضوع حساس و سرنوشت‌ساز در همه جوامع مطرح است. براساس "گزارش برانت لند" توسعه پایدار عبارت است از توسعه‌ای که نیازهای کنونی جهان را تامین کند بدون آن که توانایی نسل‌های آتی را در برآوردن نیازهای خود به مخاطره افکند و این که توسعه پایدار "رابطه متقابل انسان‌ها و طبیعت در سراسر جهان است" (UNESCO, 1997:13). به عبارتی دیگر توسعه پایدار رویکردی است که به دنبال بیشینه کردن سود خالص توسعه اقتصادی با در نظر گرفتن نگهداری و حفظ کیفیت منابع طبیعی در طول زمان است (Pearce and Kerry, 1990). به‌طور کلی توسعه پایدار به استناد تعاریف ذکر شده فرایندی است که اهداف اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی را در هر جا که ممکن است از طریق وضع سیاست‌ها، انجام اقدام‌های لازم و عملیاتی حمایتی با هم تلفیق می‌کند و در هر جایی که تلفیق امکانی ندارد به ایجاد رابطه مبادله بین آن‌ها بررسی و هماهنگی این مبادله‌ها می‌پردازد (زاهدی و نجفی، ۱۳۸۵:۶۲).

توسعه پایدار فرهنگی

در هر تعریف و معنایی که برای فرهنگ بیان شود این پدیده اهمیت خود را جلوه‌گر می‌نماید، برای واژه فرهنگ تعاریف مختلفی شده است که هر کدام از آن‌ها بر روی بخش ویژه‌ای از آن تاکید داشته‌اند و هر کدام دیدگاهی در مورد آن ارائه کرده‌اند، اما در تمام این تعاریف‌ها که از فرهنگ ارائه شده است آنچه در میان آن‌ها مشترک است، اهمیتی است که به پدیده فرهنگ داده شده است.

در یک تعریف کوتاه اما جامع می‌توان فرهنگ را «شیوه تفکر و رفتار مجموعه‌ای از افراد» تعریف کرد. همان‌گونه که از این تعریف مشخص است هر کدام از اجتماعات بشری که در طول تاریخ تا به حال وجود داشته‌اند دارای شیوه خاصی از تفکر و رفتار بوده‌اند و اغلب این شیوه خاص از رفتار و تفکر یا همان فرهنگ در میان اجتماعات مختلف دارای تفاوت‌های ماهوی و ساختاری و گاه تضادهایی نیز می‌باشد. هر کدام از جوامع، چه بزرگ و چه کوچک، در مورد ابعاد زندگی فردی و اجتماعی‌شان دارای چارچوب‌ها و ساختارهای خاصی هستند که زندگی فردی و اجتماعی این افراد را شکل می‌دهد. در نتیجه هر گونه تغییر در این ساختارها می‌تواند باعث تغییر در شیوه‌های رفتاری و فکری و در نتیجه آن دگرگونی‌هایی در شیوه زندگی افراد شود. اگر این تغییرات باعث پیشرفت، رفاه و آسایش بیش‌تر باشد می‌توان از آن به‌عنوان تغییری مناسب در کنار حفظ شالوده اصلی فرهنگ مادر یا اولیه یاد کرد، اما اگر این دگرگونی‌ها موجب تغییرات نامتوازن و برهم‌زننده نظم اجتماعی حاکم باشد می‌تواند عامل ایجاد بی‌هنجاری اجتماعی و اختلال در ساختار جامعه و کارکرد نهادها و اجزاء مختلف جامعه شود.

از جمله مناطقی از جهان اجتماعی که همواره این نگرانی را در ذهن محققان رشته‌های مختلف وارد آورده که: چه بر سر فرهنگ اصیل و اولیه جامعه می‌آید نواحی گردشگری و جهانگردپذیر بوده است. این نواحی که حدود ۱۲٪ کره زمین را در بر می‌گیرند همواره پذیرای گروه‌های مختلفی از مردم نقاط مختلف جهان‌اند که هر کدام از این افراد جهانگرد یا گردشگر دارای فرهنگ خاص خود می‌باشد که در ارتباط با فرهنگ جامعه میزبان می‌تواند تأثیراتی بر آن بگذارد (Philips, 2003:1). تغییراتی که در اثر ارتباط فرهنگ‌های مختلف با فرهنگ جامعه میزبان به‌وجود می‌آید خود می‌تواند عامل ایجاد دگرگونی‌های ناهمگون و نامتناسب در شیوه زندگی، رفتار و آداب و رسوم افراد جامعه میزبان باشد.

همان‌طور که می‌دانیم توسعه پایدار نگران تهی شدن کره زمین از منابع است، ولی تنها منابع طبیعی نیستند که در مخاطره قرار گرفته‌اند، بلکه کیفیت‌های دیگر مانند آرمان‌ها، ارزش‌ها، هویت فرهنگی و... برای زیست‌ایمن و سالم در خطر نابودی است. در مناظرات سال‌های سپری شده به‌خصوص در دهه ۱۹۷۰ و قبل از آن در دورانی که مباحث اقتصادی بیش‌ترین توجه را به خود اختصاص داده بود "فرهنگ" جایی برای طرح نمی‌یافت. در دوران جدید با مشخص شدن کارسازی و کارآمدی عنصر فرهنگ و نقش غیرقابل جایگزین آن در ساخت توسعه به‌ویژه توسعه پایدار مؤلفه‌های فرهنگی به‌صورتی اساسی مورد توجه قرار گرفتند (نصیری، ۱۳۸۴:۲۱۰). و در سال‌های ۱۹۸۰ ضرورت توجه به فرهنگ در نظریه‌پردازی پیرامون پایداری آشکارتر شد و اهمیتی غیرقابل انکار یافت. بدیهی است که با پذیرش فرهنگ به‌عنوان یک رکن اصلی توسعه و پایداری راه برای ورود دیگر مؤلفه‌های معنوی گشوده می‌شود، زیرا براساس تعاریف مورد توافق جداسازی فرهنگ از ارزش‌ها متصور نخواهد بود و در فضای معیارهای ارزشی، داوری به‌ویژه داوری اخلاقی اجتناب‌ناپذیر خواهد بود. به این ترتیب در مفهوم توسعه پایدار به واقع نوعی داوری ارزشی مبتنی بر فرهنگ به رسمیت شناخته شد (Carmen, 1996:195).

اکوتوریسم پایدار

در اکوتوریسم پایدار انگیزه اصلی مسافرت به طبیعت، دیدار از جذابیت‌های طبیعی منطقه شامل ویژگی‌های فیزیکی و فرهنگی بومی است و اکوتوریسم پس از مشاهده جذابیت‌ها بدون این که خللی در آن‌ها وارد آورد و به تخریب آن‌ها بپردازد محل را ترک می‌کند. به این ترتیب ضمن شناختن فرهنگ، سوابق تاریخی و نمادهای طبیعی منطقه، شأن و جایگاه اکوسیستم را حفظ کرده فرصت‌های اقتصادی و درآمدزایی را برای مردم محلی ایجاد می‌کند. اساساً در اکوتوریسم پایدار استمرار منافع بلندمدت مطرح است.

اکوتوریسم پایدار یک رویکرد مدیریتی است که با توجه به هدف‌های ارزشی، اقتصادی اجتماعی و محیط زیستی با همکاری و همیاری مسئولان و مردم جامعه از طریق وضع قوانین و مقررات مناسب و اعمال مؤثر آن‌ها به‌طور مستقیم و غیرمستقیم به حفظ طبیعت بیانجامد (زاهدی، ۱۳۸۵: ۱۲۰).

ژئوتوریسم

ژئوتوریسم به‌صورت آشکار در گزارش سال ۲۰۰۲ توسط انجمن صنعت گردشگری امریکا و نشریه گردشگری جغرافیای ملی معرفی شد (آریافر، ۱۳۸۸: ۳۹). نگرش آن‌ها به این موضوع بسیار عمومی بود و به پیشوند ((ژئو)) در واژه ترکیبی ((ژئوتوریسم)) با رویکرد جغرافیایی و نه با رویکرد زمین‌شناسی توجه کرده بودند. در واقع این رویکرد جدید از ژئوتوریسم کاربرد جدیدتری پیدا کرده و مؤلفه‌های ورودی و خروجی چون اجتماعی و فرهنگی را نیز در بر گرفت، این دیدگاه به زودی از سال ۲۰۰۲ به بعد جای خود را به مفهوم تخصصی گردشگری زمین‌شناسی داد (نکویی‌صدری، ۱۳۸۸: ۱۷). از ژئوتوریسم تاکنون تعاریف متعددی شده است به‌واقع ژئوتوریسم در داخل طیفی از تعاریف مختلف قرار می‌گیرد. عزتی می‌گوید: هرگاه که واژه‌ای با پیشوند ژئو به دلایل خاصی و با در نظر گرفتن تحولاتی در مقیاس جهانی مطرح می‌شود اختلاف نظرها در تعریف و تشریح آن هم به‌طور هم‌زمان ظهور می‌کند که اینک شاهد چنین صحنه‌ای هستیم (عزتی، ۱۳۸۰: ۱۱۱). ژئوتوریسم شکلی از گردشگری فرهنگی-زیست‌محیطی است که می‌تواند در منطقه با آثار زمین‌شناسی مهم توسعه یابد و براساس حفظ و گسترش میراث زمین‌شناسی می‌باشد (KPMG, 2003: 156) که در جهان از رشد زیادی برخوردار بوده است و پیش‌بینی می‌شود که تا دهه‌های دیگر شمار طبیعت گردان که اکنون ۷ درصد از کل مسافران جهان را شامل می‌شود به بیش از ۲۰ درصد برسد (Amrikazemi, 2033: 6).

ژئوتوریسم یکی از رشته‌های گردشگری وابسته به طبیعت است که به معرفی پدیده‌های زمین‌شناسی به گردشگران با حفظ هویت مکانی آن‌ها می‌پردازد. ژئوتوریسم از علوم مختلف زمین‌شناسی کمک می‌گیرد و علاقه‌مندان به طبیعت و پدیده‌های زمین‌شناسی را برای بازدید از جاذبه‌های زیبای زمین

دعوت می‌کند. ژئوتوریسم در همراهی با اکوتوریسم، پدیده‌های زمین‌شناسی و زیست‌محیطی را به خدمت آرامش روحی انسان‌های کنجکاو در می‌آورد و آنان را در سفری جذاب، لذت‌بخش و پرخاطره به کشف ناشناخته‌های جهان هستی و نزدیکی با طبیعت و غوطه‌ور شدن در جاذبه‌های طبیعی آفرینش فرا می‌خواند (لطفی و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۹۹). به‌طور عام مهم‌ترین عوامل پیدایش ژئوتوریسم که موجب جلب گردشگران به پدیده‌های طبیعی می‌گردد عبارتند از: فرسایش، آتشفشان‌ها، چین‌خوردگی و گسله‌ها، گنبد‌های نمکی و بلورهای نمکی، تپه‌های مرجانی، اما خالق اصلی پدیده‌های ژئوتوریسم فرسایش می‌باشد مثل فرسایش آبی، بادی و انحلالی. مهم‌ترین منابع و پدیده‌های ژئوتوریسم غارها، دره‌ها، شکستگی‌ها، چشمه‌ها، رودخانه‌ها، ناودیس‌ها و طاق‌دیس‌ها، جهت چین‌خوردگی‌ها، گنبد‌های نمکی، بریدگی‌های ساحلی، جزر و مد، تونل‌ها، فسیل‌های برجای مانده، جنگل و پوشش گیاهی، شن‌های روان و اشکال و پدیده‌های مختلف زمین می‌باشد (اسدی، ۱۳۸۶: ۳۶). توجه به اهداف ژئوتوریسم بیانگر آن است که این نوع از گردشگری می‌تواند منشاء آثار مثبتی چون کارایی و بازدهی اقتصادی، وحدت و یکپارچگی سرزمین، گسترش عدالت اجتماعی و تعادل‌های منطقه‌ای و بین‌ناحیه‌ای، حفاظت محیط زیست و احیای منابع طبیعی، حفظ هویت ملی و حراست از میراث فرهنگی و رفع محرومیت‌ها به‌خصوص در مناطق کمتر توسعه یافته و روستایی در راستای برنامه‌ریزی فضایی گردد (دیوسالار و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۳۲).

با وجود این، ژئوتوریسم یکی از گونه‌های گردشگری در الگویی فضایی "گردشگری مبتنی بر طبیعت" محسوب شده که دارای عرضه محصول و بازار تقاضای منحصر به خود می‌باشد و در برگیرنده بازار هدف خاصی است که در آن گردشگران از حداقل‌هایی شناخت محیط طبیعی برخوردار می‌باشند.

پیشینه تحقیق

علی‌رغم جوان بودن علم ژئوتوریسم خوشبختانه در طی ده سال اخیر در خصوص ژئوتوریسم و اهمیت آن در توسعه پایدار در سطح جهان مطالعات ارزشمندی صورت گرفته و به‌صورت کتاب، مقالات و طرح‌های تحقیقی به چاپ رسیده است، البته باید توجه داشت مفهوم ژئوپارک‌ها نیز از مفاهیمی است که به‌خصوص به خاطر جایگاه ژئوپارک قشم در کشورمان اهمیت پیدا کرده است که در این بخش اشاره‌ای به جایگاه و تاریخچه آن و همچنین تحقیقات صورت گرفته در مورد ژئوتوریسم می‌شود: در سال ۱۹۷۷ در بخش علوم زمین یونسکو، برنامه ژئوپارک‌ها به‌صورت رسمی آغاز به کار کرد (Zauros, 2004: 3). ژئوپارک اصولاً یک منطقه حفاظت شده ملی است که حداقل دارای یک میراث علوم زمین بوده (UNESCO Global Geopark Network, 2006) و هدف اصلی آن‌ها این است که از سایت‌های علوم زمین، برنامه‌های توسعه اقتصادی پایدار با حفاظت از میراث زمین ترکیب شود

(Dingwal and et al., 2005). بر پایه تعاریف یونسکو ژئوپارک محدوده جغرافیایی است که شامل چند پدیده ویژه زیبای زمین‌شناسی است، در آن ممکن است جاذبه‌های طبیعی، فرهنگی و هنری و تاریخی خاصی باشد که در مجموع بر روی اقتصاد منطقه تأثیر قابل توجهی بگذارد (مراتب، ۱۳۸۶: ۲۱۵).

ژئوپارک قشم به‌عنوان اولین ژئوپارک خاورمیانه مطرح شده است که این منطقه با مساحتی نزدیک به ۱۵۰۰ کیلومتر مربع نه تنها بزرگترین جزیره در ایران، بلکه از بسیاری از کشورهای مستقل جهان نیز بزرگتر است (پورابراهیمی، یوری، ۱۳۸۲: ۷۲). قشم در کنار موقعیت مهم خود، با مساحت درخور توجه آن، ناهمواری‌ها، ارتفاعات آهکی و سواحل مضرس که مکان‌های مناسبی را برای ایجاد لنگرگاه کشتی‌ها به‌وجود آورده است می‌تواند بیش از پیش، جایگاه خاص خود را ارتقاء بخشد و قوی‌تر و غنی‌تر از همیشه بر دهانه تنگه هرمز چون دژ مستحکمی استوار بماند (فلاح‌تبار، ۱۳۹۰: ۳۷۰).

در مورد ژئوتوریسم اولین کتاب با عنوان "ژئوتوریسم" توسط تعدادی از دانشگاهیان و کارشناسان زمین‌شناسی کشورهای مختلف در قالب سه بخش و سیزده فصل تهیه و توسط روس داوولینگ و دیویدنیوسام چهره شناخته شده کشور استرالیا در زمینه گردشگری طبیعت‌گرا ویرایش و تدوین شده است. اگرچه تا سال ۲۰۰۶ به‌طور پراکنده مقالاتی درباره ژئوتوریسم از مجلات و یا در مجموعه مقالات سمینارها چاپ شده بود، اما این کتاب توانست برای اولین بار به‌طور گسترده ژئوتوریسم را در سطح بین‌المللی معرفی کند. این کتاب در سال ۱۳۸۸ توسط دکتر نجف‌زاده و بهرام‌نکویی به فارسی ترجمه و توسط سازمان منطقه آزاد ارس به چاپ رسیده است.

کتاب «توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار» تالیف محمدرضا رضوانی که در سال ۱۳۸۷ توسط انتشارات دانشگاه تهران به چاپ رسیده است منبع ارزشمندی برای آموزش و پژوهش در حوزه گردشگری روستایی است در این کتاب به مفاهیم، دیدگاه‌ها، روش‌ها و تجربیات موجود در زمینه گردشگری روستایی با رویکرد توسعه پایدار در قالب هفت فصل تدوین شده است.

مقاله «بررسی ویژگی‌های اکوتوریستی و ژئوتوریستی تالاب بین‌المللی هامون و نواحی مجاور آن» که توسط سمیه عمادالدین تهیه و در مجموعه مقالات چهارمین کنگره بین‌المللی جغرافیادانان جهان اسلام در سال ۱۳۸۹ به چاپ رسیده از جمله مقالات کاملاً تخصصی و مرتبط با موضوع پژوهش است در این مقاله نویسنده سعی در آشنا نمودن مدیران و برنامه‌ریزان صنعت گردشگری کشور با جاذبه‌های اکوتوریستی و ژئوتوریستی منطقه مورد مطالعه دارد و به‌منظور توجه بیشتر تر آن‌ها به توان بالقوه این جاذبه‌ها در توسعه صنعت توریسم کشور معتقد است در صورت اقدام عملی به موقع در روند رشد این پدیده زمینه فرصت شغلی و درآمد قابل توجهی همراه با عمران و آبادی سرزمین در منطقه فراهم می‌گردد.

مقاله «نگرش بر چشمه‌ها و دریاچه‌های پیرامونی مشهد از دیدگاه اکوتوریسم» تالیف دکتر زمردیان که در زمستان ۱۳۸۲ در مجله جغرافیا و توسعه به چاپ رسیده است. نویسنده با استدلال نظری و تجربی به تأثیر بلامنازع انواع چشمه‌ها و دریاچه‌ها و به‌عنوان یکی از مهم‌ترین پدیده‌های ژئوتوریستی در شکل‌گیری چشم‌اندازهای طبیعی ناحیه از جنبه‌های زیباشناختی و اکوتوریستی، تاریخی فرهنگی و بعضاً تقدسی گونه می‌پردازد و بر این باور است که در طول تاریخ همواره مورد توجه شهروندان و گردشگران داخلی و خارجی بوده است.

مواد و روش‌ها

شناسایی جامعه مورد مطالعه

محدوده مورد مطالعه در این مقاله شهرستان‌های نوشهر و چالوس می‌باشد. شهرستان نوشهر با ۱۷۱۶/۵ کیلومترمربع وسعت، حدود ۷/۲ درصد کل مساحت استان مازندران را به خود اختصاص داده است. این شهرستان در غرب استان قرار گرفته و از شمال به دریای خزر، از شرق به نور، از جنوب به رشته‌کوه‌های البرز و شهرستان‌های نور و چالوس و از مغرب به شهرستان چالوس محدود می‌شود. این شهرستان براساس آمار سال ۱۳۸۵، شامل ۸۱۴،۱۱۴ هزار نفر جمعیت، ۲ بخش، شامل بخش مرکزی و بخش کجور، ۶ دهستان می‌باشد. شهرستان نوشهر از نظر توپوگرافی به دو بخش عمده جلگه‌ای-ساحلی و کوهستان تقسیم می‌شود. اراضی قسمت شمالی که به دریای خزر منتهی می‌شود بیش‌تر به کاربری تفریحی و توریستی اختصاص دارد (گزارش اقتصادی، اجتماعی، شهرستان نوشهر، ۱۳۸۳: ۱). شهرستان چالوس در غرب استان مازندران با وسعتی معادل ۱۵۹۷/۳ کیلومترمربع (معادل ۷۲ درصد) کل استان، با شهرستان نوشهر در شرق و شهرستان تنکابن در غرب و دریای خزر در شمال و همچنین استان تهران در جنوب هم‌جوار می‌باشد. این شهرستان از نظر توپوگرافی دارای دو منطقه متمایز از هم، جلگه‌ای و کوهستانی تشکیل شده است که بخش کوهستانی در جنوب و بخش جلگه‌ای نوار باریکه مابین دریای خزر و کوهستان واقع شده است. دو نقطه شهری کلاردشت و مرزن‌آباد در بخش کوهستانی قرار گرفته‌اند و شهر چالوس در بخش جلگه‌ای توسعه‌یافته است. شیب عمومی این شهرستان به تبعیت از توپوگرافی منطقه از جنوب به شمال می‌باشند. شهرستان چالوس از نظر تقسیمات سیاسی دارای دو بخش، سه شهر و پنج دهستان می‌باشد.

روش تحقیق

با توجه به این‌که توصیف و تحلیل در این پژوهش دارای اهمیت اساسی است روش تحقیق در این پژوهش توصیفی-تحلیلی و از نوع زمینه‌یابی (اکتشافی) است و نوعاً از روش‌های مطالعه

کتابخانه‌ای و بررسی متون و محتوی مطالب و نقشه‌ها و نیز روش‌های میدانی مانند پرسش‌نامه، مصاحبه و مشاهده استفاده می‌شود تکیه‌گاه استدلالی تحقیق از طریق جستجو در ادبیات و مباحث نظری تحقیق فراهم می‌شود. حجم جامعه نیز در برگیرنده طیف کامل مدیران محلی و نهادهای مردمی شهرها و روستاها در سطح دو شهرستان است، بر این اساس نتایج تحقیق حاصل تعداد ۸۳۷ پرسش‌نامه می‌باشد. به‌طور کلی حجم نمونه مساوی حجم جامعه در نظر گرفته شد. برای تأیید اعتبار سوالات پرسش‌نامه به تحقیقات پیشین مراجعه شد و در پایان با استفاده از نظرات برخی اساتید و متخصصین این موضوع اصلاحات نهایی انجام شد. کلاً تعداد ۶۴ سوال طرح شد و به‌منظور سنجش پایایی تحقیق از آلفای کرونباخ استفاده شد که ضریب آن برابر با ۰/۸۱ بوده که در سطح مناسبی است. همچنین جهت آزمون فرضیات به طریق آزمون کای اسکویئر در نرم‌افزار Spss اقدام شده است. برای بررسی نقش ژئوتوریسم در توسعه پایدار فرهنگی منطقه به طرح دو سوال زیر پرداخته شده است:

میزان تمایل نهادهای مردمی (محلی) برای ایجاد ژئوپارک و توسعه صنعت زمین گردشگری چگونه است؟

میزان گردشگری در ناحیه مورد مطالعه چه تأثیری در رونق و اهمیت محصولات و صنایع دستی متناسب با فرهنگ محلی مردم دارد؟

براساس سوالات مطرح شده و برای پاسخ‌گویی به آن‌ها، فرضیات تحقیق به طریق زیر می‌باشد:

به‌نظر می‌رسد بین تمایل مردم ناحیه مورد مطالعه برای احیای فرهنگ محلی و ایجاد پارک‌های طبیعی و نگهداری و حفاظت طبیعت رابطه معنی‌داری وجود دارد.

گردشگری در ناحیه مورد مطالعه در احیای فرهنگ محلی، تقویت ارزش‌ها و سنن محلی افزایش غرور و روح همبستگی، افزایش آگاهی ساکنان محلی درباره شناخت از محیط و میراث باستانی آن‌ها تاثیر فراوانی داشته است.

یافته‌های تحقیق

نتایج توصیفی

موقعیت روستا

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که ۴۸/۵ درصد از روستاها، جلگه‌ای، ۱۵/۸ درصد کوهپایه‌ای و ۳۹/۷ درصد کوهستانی بودند.

جدول ۱- توزیع روستاها براساس موقعیت

موقعیت روستا	فراوانی	درصد
جلگه‌ای	۴۰۵	۴۸/۵
کوهپایه‌ای	۱۳۲	۱۵/۸
کوهستانی	۳۳۲	۳۹/۷
جمع	۸۳۷	۱۰۰

مأخذ: محاسبات انجام شده بر روی اطلاعات مستخرج از پرسشنامه

جاذبه روستا یا شهر

براساس نظرسنجی انجام شده برای پاسخگویان بر حسب جاذبه روستا یا شهر، چشم‌انداز زیبای رودخانه با ۴۰/۳ درصد آب و هوای سالم و پاک با ۴۷/۶ درصد بیش‌ترین میزان علت جاذبه روستا یا شهر برای ورود گردشگران به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۲- توزیع پاسخگویان بر حسب جاذبه روستا یا شهر

میزان جاذبه روستا	فراوانی	درصد
چشم‌انداز رودخانه	۳۳۷	۴۰/۳
آبشار	۲۴	۲/۹
آب و هوای سالم و پاک	۳۹۸	۴۷/۶
چشمه‌سارها	۷۸	۹/۴
جمع	۸۳۷	۱۰۰

مأخذ: محاسبات انجام شده بر روی اطلاعات مستخرج از پرسشنامه

انگیزه ورود گردشگران به روستا یا شهر

براساس نظرسنجی انجام شده برای پاسخگویان بر حسب انگیزه ورود گردشگران به روستا یا شهر، تفریح و دیدن جاذبه‌ها با ۳۵/۵ درصد و آب و هوای مطلوب منطقه با ۴۱/۷ درصد بیشترین میزان علت انگیزه ورود گردشگران به روستا یا شهر را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۳- توزیع پاسخگویان بر حسب انگیزه ورود گردشگران به روستا یا شهر

انگیزه ورود به روستا	فراوانی	درصد
تفریح و دیدن جاذبه‌ها	۲۹۷	۳۵/۵
آب و هوای مطلوب منطقه	۳۴۹	۴۱/۷
انجام فعالیت‌های تحقیقی، آموزشی و اکتشافی	۲۷	۳/۲
درمان افسردگی و تمدد اعصاب	۶۳	۷/۵
انگیزه‌های مختلف	۱۰۱	۱۲/۱
جمع	۸۳۷	۱۰۰

مأخذ: محاسبات انجام شده بر روی اطلاعات مستخرج از پرسشنامه

نتایج مربوط به آزمون فرضیات تحقیق

یکی از فرضیاتی که در این خصوص مطرح شده بود رابطه بین تمایل مردم ناحیه مورد مطالعه برای احیای فرهنگ محلی و ایجاد پارک‌های طبیعی و نگهداری و حفاظت طبیعت می‌باشد. بدین منظور: از متغیر (احیای فرهنگ محلی، ایجاد پارک‌های طبیعی و نگهداری و حفاظت طبیعت) با آزمون خی دو استفاده شده است. حال از دیدگاه شهرداران، دهیاران، شوراهای اسلامی، فرضیه مذکور مورد آزمون قرار می‌گیرد. در این راستا فرضیه به شرح زیر می‌باشد:

به نظر می‌رسد بین تمایل مردم ناحیه مورد مطالعه برای احیای فرهنگ محلی و ایجاد پارک‌های طبیعی و نگهداری و حفاظت طبیعت رابطه معنی‌داری وجود دارد.

احیای فرهنگ محلی

با توجه به متغیر تأثیر تمایل مردم ناحیه مورد مطالعه برای احیای فرهنگ محلی از دیدگاه شهرداران، دهیاران، شوراهای اسلامی به طریق آزمون کای اسکویر مقدار x . درجه آزادی (df) و مقدار ضریب معنی‌داری (Asymp. sig) در مورد این متغیر به شرح ذیل است.

جدول ۴- نمایش توافق معنادار جامعه آماری با تأثیر تمایل مردم ناحیه مورد مطالعه برای احیای فرهنگ محلی

Chi-Square	۶۸/۹۲۷
Df	۴
Asymp. Sig.	۰/۰۰۰

مأخذ: محاسبات انجام شده بر روی اطلاعات مستخرج از پرسشنامه

از آنجا که ضریب معنی‌داری، کمتر از $۰/۰۱$ است (ضریب معنی‌داری یا (Asymp.sig) برابر صفر است که نشانگر معنی‌داری کامل است) با توجه به درجه آزادی ۴ و سطح اطمینان ۹۹٪ توافق معنی‌داری بین گزینه زیاد در این متغیر وجود دارد. بنابراین با توجه به این که $۸۹/۴۰$ درصد پاسخگویان با سوال فوق موافق بوده‌اند، توافق معناداری بین پاسخگویان در مورد تأثیر تمایل مردم ناحیه مورد مطالعه برای احیای فرهنگ محلی وجود دارد و با توجه به معنی‌دار بودن آزمون کای اسکویر، فرضیه مورد نظر، مورد تأیید است.

جدول ۵- میزان تأثیر تمایل مردم ناحیه مورد مطالعه برای احیای فرهنگ محلی

میزان تأثیر	درصد معتبر	درصد تجمعی
خیلی کم	۰	۰
کم	۰	۰
متوسط	۱۰/۷۱	۱۰/۷۱
زیاد	۷۷/۶۷	۸۹/۴۰
خیلی زیاد	۱۱/۶۰	۱۰۰
جمع	۱۰۰	

مأخذ: محاسبات انجام شده بر روی اطلاعات مستخرج از پرسشنامه

ایجاد پارک‌های طبیعی و نگهداری و حفاظت طبیعت

با توجه به متغیر تأثیر تمایل مردم ناحیه مورد مطالعه برای ایجاد پارک‌های طبیعی و نگهداری و حفاظت طبیعت از دیدگاه شهرداران، دهیاران، شوراهای اسلامی به طریق آزمون χ^2 دو مقدار X^2 درجه آزادی (df) و مقدار ضریب معنی‌داری (Asymp.sig) در مورد این متغیر به شرح ذیل است.

جدول ۶- نمایش توافق معنادار جامعه آماری با تأثیر ایجاد پارک‌های طبیعی و نگهداری و حفاظت طبیعت

Chi-Square	۱۸۹/۴۷۹
Df	۴
Asymp.Sig.	۰/۰۰۰

مأخذ: محاسبات انجام شده بر روی اطلاعات مستخرج از پرسشنامه

از آن‌جا که ضریب معنی‌داری، کمتر از ۰/۰۱ است (ضریب معنی‌داری یا (Asymp.sig) برابر صفر است که نشانگر معنی‌داری کامل است) با توجه به درجه آزادی ۴ و سطح اطمینان ۹۹٪ توافق معنی‌داری بین گزینه زیاد در این متغیر وجود دارد. بنابراین با توجه به این‌که ۹۹/۰۹ درصد پاسخ‌گویان با سوال فوق موافق بوده‌اند، توافق معناداری بین پاسخ‌گویان در مورد تأثیر تمایل مردم ناحیه مورد مطالعه برای ایجاد پارک‌های طبیعی و نگهداری و حفاظت طبیعت وجود دارد و با توجه به معنی‌دار بودن آزمون کای‌اسکویر، فرضیه موردنظر، مورد تأیید است.

جدول ۷- میزان تأثیر ایجاد پارک‌های طبیعی و نگهداری و حفاظت طبیعت

میزان تأثیر	درصد معتبر	درصد تجمعی
خیلی کم	۶/۲۵	۶/۲۵
کم	۳۸/۳۹	۴۴/۶۴
متوسط	۵۲/۶۷	۹۷/۳۱
زیاد	۱/۷۸	۹۹/۰۹
خیلی زیاد	۰/۸۹	۱۰۰
جمع	۱۰۰	

مأخذ: محاسبات انجام شده بر روی اطلاعات مستخرج از پرسشنامه

پاسخگویان اظهار داشتند، درآمد جامعه میزبان به لحاظ ایجاد پارک‌های طبیعی با توجه به ورود گردشگران، ایجاد می‌شود، که این امر نیز موجب اشتغال و درآمد، تشویق توسعه سایر بخش‌های اقتصادی و تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصاد می‌شود و در این راه همواره حفاظت از طبیعت را مهم می‌شمارند. برای آزمون فرضیه دوم: «گردشگری در ناحیه مورد مطالعه در احیای فرهنگ محلی، تقویت ارزش‌ها و سنن محلی افزایش غرور و روح همبستگی، افزایش آگاهی ساکنان محلی درباره شناخت از محیط و میراث باستانی آن‌ها تأثیر فراوانی داشته است». از متغیر (احیای فرهنگ محلی، افزایش غرور و روح همبستگی، افزایش آگاهی ساکنان محلی درباره شناخت از محیط و میراث باستانی آن‌ها) با آزمون کای اسکویر استفاده شده است. حال از دیدگاه شهرداران، دهیاران، شوراهای اسلامی فرضیه مذکور مورد آزمون قرار می‌گیرد.

احیای فرهنگ محلی

با توجه به نقش گردشگری در احیای فرهنگ محلی از دیدگاه شهرداران، دهیاران، شوراهای اسلامی به طریق آزمون خی دو مقدار X^2 ، درجه آزادی DF و مقدار عددی ضریب معنی‌داری Asymp.sig در مورد این متغیر به شرح ذیل است.

جدول ۸- نمایش توافق معنادار جامعه آماری با احیای فرهنگ محلی

Chi-Square	۳۹۷/۳۷
Df	۲
Asymp. Sig.	۰/۲۴۷

مأخذ: محاسبات انجام شده بر روی اطلاعات مستخرج از پرسشنامه

از آن جا که ضریب معنی داری، بیشتر از ۰/۰۱ است (ضریب معنی داری یا (Asymp.sig.) برابر ۰/۲۴۷ است که نشانگر عدم معنی داری کامل است) با توجه به درجه آزادی ۳ و سطح اطمینان ۹۵٪/توافق معنی داری بین گزینه متوسط در این متغیر وجود دارد. بنابراین با توجه به اینکه ۷۷/۵ درصد پاسخگویان با سوال فوق مخالف بوده اند، توافق معناداری بین پاسخگویان در مورد تأثیر گردشگری در احیای فرهنگ محلی منطقه مورد نظر وجود ندارد و با توجه به معنی دار نبودن آزمون کای اسکویر، فرضیه فرعی مورد نظر، مورد تأیید نیست. با توجه به توسعه گردشگری در منطقه و با ورود گردشگران با آداب و رسوم مختلف، ساکنین منطقه مورد نظر از فرهنگ های مختلف تأثیر پذیرفته اند.

جدول ۹- میزان تأثیر گردشگری در احیای فرهنگ محلی

میزان تأثیر	درصد معتبر	درصد تجمعی
خیلی کم	۲۴/۸	۲۴/۸
کم	۲۳/۵	۴۸/۳
متوسط	۲۹/۲	۷۷/۵
زیاد	۲۲/۵	۱۰۰
خیلی زیاد	۰	۱۰۰
جمع		

مأخذ: محاسبات انجام شده بر روی اطلاعات مستخرج از پرسشنامه

افزایش غرور و روح همبستگی

با توجه به متغیر تأثیر گردشگری در میزان افزایش غرور و روح همبستگی مردم از دیدگاه شهرداران، دهیاران، شوراهای اسلامی به طریق آزمون کای اسکویر مقدار χ^2 . درجه آزادی (df) و مقدار عدد ضریب معنی داری (Asymp.sig.) در مورد این متغیر به شرح ذیل است.

جدول ۱۰- نمایش توافق معنادار جامعه آماری با افزایش غرور و روح همبستگی

Chi-Square	۱۹۷/۴۷۸
Df	۴
Asymp. Sig.	۰/۰۰۰

مأخذ: محاسبات انجام شده بر روی اطلاعات مستخرج از پرسشنامه

از آنجا که ضریب معنی‌داری، کم‌تر از ۰/۰۱ است (ضریب معنی‌داری یا (Asymp.sig.) برابر صفر است که نشانگر معنی‌داری کامل است) با توجه به درجه آزادی ۴ و سطح اطمینان ۹۹ درصد توافق معنی‌داری بین گزینه زیاد در این متغیر وجود دارد، بنابراین با توجه به این‌که ۹۸/۲۳ درصد پاسخگویان با سوال فوق موافق بوده‌اند، توافق معناداری بین پاسخگویان در مورد تأثیر گردشگری در میزان افزایش غرور و روح همبستگی مردم وجود دارد و با توجه به معنی‌دار بودن آزمون کای‌اسکویر، فرضیه مورد نظر، مورد تأیید است.

جدول ۱۱- میزان تأثیر گردشگری در افزایش غرور و روح همبستگی

میزان تأثیر	درصد معتبر	درصد تجمعی
خیلی کم	۴/۴۶	۴/۴۶
کم	۲۱/۴۲	۲۵/۸۸
متوسط	۶۳/۳۹	۸۹/۲۷
زیاد	۸/۹۶	۹۸/۲۳
خیلی زیاد	۱/۷۸	۱۰۰
جمع	۱۰۰	

مأخذ: محاسبات انجام شده بر روی اطلاعات مستخرج از پرسشنامه

افزایش آگاهی ساکنان محلی درباره شناخت از محیط و میراث باستانی آن‌ها

با توجه به متغیر تأثیر گردشگری در میزان افزایش آگاهی ساکنان محلی درباره شناخت از محیط و میراث باستانی آن‌ها از دیدگاه شهرداران، دهیاران، شوراهای اسلامی به طریق آزمون کای‌اسکویر مقدار χ^2 . درجه آزادی (df) و مقدار ضریب معنی‌داری (Asymp.sig.) در مورد این متغیر به شرح ذیل است.

جدول ۱۲- نمایش توافق معنادار جامعه آماری با افزایش آگاهی ساکنان محلی درباره شناخت از محیط و میراث باستانی آن‌ها

Chi-Square	۱۰۷/۱۱۴
Df	۴
Asymp. Sig.	۰/۰۰۰

مأخذ: محاسبات انجام شده بر روی اطلاعات مستخرج از پرسشنامه

از آنجا که ضریب معنی داری، کمتر از ۰/۰۱ است (ضریب معنی داری یا (Asymp.sig.) برابر صفر است که نشانگر معنی داری کامل است) با توجه به درجه آزادی ۴ و سطح اطمینان ۹۹٪ توافق معنی داری بین گزینه‌های زیاد در این متغیر وجود دارد. لذا با توجه به اینکه ۹۶,۷۶ درصد پاسخگویان با سوال فوق موافق بوده‌اند، توافق معناداری بین پاسخگویان در مورد تاثیر گردشگری در میزان افزایش آگاهی ساکنان محلی درباره شناخت از محیط و میراث باستانی آنها مردم وجود دارد و با توجه به معنی دار بودن آزمون کای اسکویر، فرضیه مورد نظر، مورد تأیید است.

جدول ۱۳- میزان تأثیر گردشگری در افزایش آگاهی ساکنان محلی درباره شناخت از محیط و میراث باستانی آنها

میزان تأثیر	درصد معتبر	درصد تجمعی
خیلی کم	۲۸/۶۱	۲۸/۶۱
کم	۵۴/۰۱	۸۶/۶۲
متوسط	۹/۹۶	۹۶/۵۸
زیاد	۴/۱۸	۹۶/۷۶
خیلی زیاد	۳/۲۱	۱۰۰
جمع	۱۰۰	

مأخذ: محاسبات انجام شده بر روی اطلاعات مستخرج از پرسشنامه

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

صنعت زمین گردشگری به‌عنوان رویکردی نو در توسعه پایدار صنعت توریسم به‌صورت روزافزون در حال گسترش است. به‌ویژه در کشورهایی که همراه با تنوع محیطی بالا به آگاهی‌بخشی در این زمینه اهتمام می‌ورزند. با عنایت به بررسی‌های به‌عمل آمده از آزمون فرضیه اول توافق معناداری بین پاسخگویان در مورد تأثیر تمایل مردم ناحیه مورد مطالعه برای احیای فرهنگ محلی، ایجاد پارک‌های طبیعی و نگهداری و حفاظت طبیعت وجود دارد. زیرا ایجاد پارک‌های طبیعی موجب ورود و جذب گردشگر و به‌تبع آن توسعه منطقه خواهد شد که پیش‌شرط آن حفاظت محیط زیست به‌صورت پایدار می‌باشد. در مورد آزمون فرضیه دوم و متغیرهای مربوطه توافق معناداری بین پاسخگویان در مورد تأثیر گردشگری در ناحیه مورد مطالعه در احیای فرهنگ محلی وجود ندارد، اما، رابطه بین تأثیر گردشگری و تقویت ارزش‌ها و سنن محلی افزایش غرور و روح همبستگی، افزایش آگاهی ساکنان محلی درباره شناخت از محیط و میراث باستانی آنها معنادار می‌باشد.

مجموعه مباحث مطرح شده در مبانی نظری تحقیق گویای آنند که با نگرش به اهمیت جهانی این صنعت، کشور ما و به‌خصوص منطقه مورد مطالعه به‌دلیل تنوع چشم‌اندازها و موارث طبیعی و

زمین‌شناختی، جاذبه‌های تاریخی، باستان‌شناسی، سیاحتی و زیارتی و آثار بی‌نظیر هنری می‌تواند به‌صورت یکی از قطب‌های اکوتوریستی دنیا مطرح شود. با توجه به پتانسیل‌های موجود در ناحیه مورد مطالعه و یافته‌های میدانی تحقیق برای توسعه صنعت زمین‌گردشگری در راستای دستیابی به اهداف توسعه پایدار فرهنگی در ناحیه مورد مطالعه، پیشنهادهایی مطرح می‌گردد:

- آشنا نمودن مدیران و نهادهای مردمی با قابلیت‌های طبیعی و فرهنگی منطقه برای برنامه‌ریزی توسعه پایدار نواحی شهری و روستایی به‌طور هماهنگ.
- آموزش مدیران و نهادهای مردمی و مردم برای حفظ قابلیت‌های طبیعی و مواریث فرهنگی، تقویت ارزش‌ها و سنن محلی و افزایش غرور و هویت مکانی.
- بهره‌گیری از قابلیت‌های طبیعی نواحی مختلف شهرستان‌های نوشهر و چالوس برای توسعه زمین‌گردشگری
- ارتقاء کیفیت منابع گردشگری و بهینه‌سازی ارائه جاذبه‌ها به گردشگران به‌وسیله تهیه نقشه ژئوتوریسم منطقه
- حفاظت از میراث زمین‌شناختی و مواریث فرهنگی منطقه در برابر وندالیسم.
- بهبود وضعیت زندگی جوامع محلی از طریق مشارکت آن‌ها در اجرای طرح‌های ژئوتوریسم مانند ایجاد ژئوپارک و ژئوسایت‌ها
- برگزاری دوره‌های آموزشی در راستای توانمندسازی فرهنگی ساکنان در مقابل اثرات منفی گردشگری در بعد فرهنگی

منابع

- ۱- اسدی، ن. و زارع، م. ۱۳۸۶. جاذبه‌های گردشگری و ژئوتوریسم گنبد‌های نمکی، سومین همایش فرهنگی گردشگری خلیج فارس.
- ۲- آریافو، ک. ۱۳۸۸. امکان‌سنجی تاسیس ژئوپارک در استان لرستان با استفاده از روش AHP، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین، دانشکده معماری و عمران گروه شهرسازی.
- ۳- الوانی، س.م. و پیروزبخت. ۱۳۸۵. فرایند مدیریت جهانگردی، تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- ۴- باهر، ح. ۱۳۷۷. دگراندیشی پیرامون گردشگری (ایرانگردی و جهانگردی)، شماره ۲۰، دانشکده حسابداری و مدیریت دانشگاه علامه طباطبایی تهران.
- ۵- پورابراهیم، ش. و یآوری، ا.ر. ۱۳۸۲. برنامه‌ریزی توسعه آتی جزیره قشم در چارچوب آمایش سرزمین. مجله محیط‌شناسی، شماره ۳۱.
- ۶- حیدری، ر. ۱۳۸۷. مبانی برنامه‌ریزی صنعت گردشگری، تهران، انتشارات سمت.

- ۷- دیوسالار، ا.، عیوضلو، م.، و رضایی، ف. ۱۳۹۰. نقش ژئوتوریسم در برنامه‌ریزی فضایی شهرهای ساحلی مطالعه موردی ژئوپارک قشم، همایش ملی قشم و چشم‌انداز آینده.
- ۸- رضوانی، م.ر. ۱۳۸۷. توسعه گردشگری روستایی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۹- زاهدی، ش.، و نجفی، غ.ع. ۱۳۸۵. بسط مفهومی توسعه پایدار، فصلنامه مدرس علوم انسانی، دوره ۱۰، شماره ۴.
- ۱۰- زاهدی، ش. ۱۳۸۵. مبانی توریسم و اکوتوریسم پایدار، تهران، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- ۱۱- زمردیان، م.ج. ۱۳۸۲. نگرش بر چشمه‌ها و دریاچه‌های پیرامونی مشهد از دیدگاه اکوتوریسم، مجله جغرافیا و توسعه، پاییز و زمستان ۱۳۸۲.
- ۱۲- عزتی، ع. ۱۳۸۰. ژئوپولیتیک در قرن بیست و یکم، تهران، انتشارات سمت.
- ۱۳- عمادالدین، س. ۱۳۸۹. بررسی ویژگی‌های اکوتوریستی و ژئوتوریستی تالاب بین‌المللی هامون و نواحی مجاور آن، مجموعه مقالات چهارمین کنگره بین‌المللی جغرافی دانان جهان اسلام، ۲۷-۲۵ فروردین ۱۳۸۹.
- ۱۴- فلاح‌تبار، ن. ۱۳۹۰. قشم در گرانبها و دژ استوار خلیج فارس، همایش ملی قشم و چشم‌انداز آینده.
- ۱۵- کاظمی، م. ۱۳۸۷. مدیریت گردشگری، تهران، انتشارات سمت.
- ۱۶- لطفی، ح.، موسوی، ر.، شاه‌حسینی، س.، و رفیعی، م. ۱۳۹۰. توسعه پایدار جزیره قشم با تاکید بر صنعت ژئوتوریسم، همایش ملی قشم و چشم‌انداز آینده.
- ۱۷- محلاتی، ص. ۱۳۸۰. درآمدی بر جهانگردی، دانشگاه شهید بهشتی.
- ۱۸- محمدی، ر.، و فیضی، ح. ۱۳۸۷. مطالعه شرایط اقلیمی اصفهان به‌منظور توسعه گردشگری با استفاده از روش TCI، مجموعه مقالات اولین همایش علمی سراسری دانشجویی جغرافیا.
- ۱۹- مراتب، م. ۱۳۸۶. نقش ژئوتوریسم و اکوتوریسم در توسعه منطقه قشم، مجموعه مقالات ژئوپارک قشم.
- ۲۰- نصیری، ح. ۱۳۸۴. توسعه و توسعه پایدار چشم‌انداز جهان سوم، انتشارات دایره سبز، چاپ اول.
- ۲۱- نکوئی‌صدری، ب. ۱۳۸۸. مبانی زمین گردشگری با تاکید بر ایران، تهران، انتشارات سمت.
22. Anrikazemi, A. 2003. Introducing Ecotourism of Iran- International Ecotourism Conference of Australia.
23. Carmen, R. 1996. Autonomous Development in the Third world, London: Roulledge.
24. Cater, E. 2000. Ecotourism in the world: problem and prospect for sustainability. New York, NY: John Wiley and sons.
25. Dingwal, P., Weighell, T., and Bedman, T. 2005. Geological world heritage: A global framework protected Area programme- IUCN- September 2005.
26. KPMG. 2003. Qeshm Island Tourism Strategy-Final Report. For Qeshm Free Zone The Rising Sun in the Persian Gulf-QLDO-loose leaf folder-KPMG Assurance and Advisory- November.
27. Oxford advanced learners dictionary. 1989. Oxford university press.

- 28.Papatheodorou, A.H. 2005. International Tourism forecast: Times series Analysis of word and Reginald Data, Tourism Economies, 11: 1. 11-23.
- 29.Pearce, D.W., and Kerry, R. 1990. Economics Natural Resources and Environment. Baltimore: Johns Hopkins university Press.
- 30.Phillips, A. 1992. Turning Ideas on Their Head: The New Paradigm for Protected Areas.
- 31.Third world planning Review. 1995. 17: 4. 369-386.
- 32.Thomas, R., Pigozzi, B., and Sambrook, R. 2005. Tourist carrying capacity Measures: crowding syndrome in the Caribbean, the professional Geographer, 57: 1.
- 33.UNESCO Global Geo park Network. 2006. Guideline and criterio for national Geo parks seeking UNESCO- assistance to join the global Geo parks network.
- 34.UNESCO. 1997. Educating for a sustainable future. Thessa Loniki: UNESCO/ The Government of Greece.
- 35.Weaver, D., and Opperman, M. 2000. Tourism Management, Wiley.
- 36.WTO.HTTP: //answer .com/tourism,2004a.
- 37.Zauros, N. 2004. The European Geo parks network-Geological heritage protection and local development, 207: 3.